
ПРАКТИКА «СОЛО» ЯК СВІДОМИЙ ВИБІР: ДИСКУРСИВНИЙ ЗМІСТ

Яцина Олена Федорівна¹

¹Доктор психологічних наук, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри психології Державного вищого навчального закладу «Ужгородський національний університет», м. Ужгород (Україна)

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0053-4814>

UDC: 159.98 - 058.836.2

АНОТАЦІЯ

В статті розглянуто основні підходи в дослідженнях проблеми самотності. Здійснено теоретичний аналіз практик «соло». Проблемне поле дослідження ґрунтується на постмодерністському принципі поліваріативності, де з'ясовуються сутність, особливості практикування самотності, що дозволяє окреслити зміст трансформаційних перетворень соціальної реальності. Емпірично з'ясовано смисли досліджуваних практик. Аналіз здійснювався на матеріалах, утворених із текстів розповідей (автонарративів), отриманих шляхом інтерв'ювання та із масиву текстових даних інтернет-джерел. Виявлено своєрідні дискурсові особливості практик «соло», метафорично означені Е. Кляйненбергом як «життя соло», в яких самотність сприймається як адекватний спосіб існування в умовах постмодерної соціальності.

Зроблено висновок, в якому смисл практикування «соло» виявляється свідомим вибором, що сприймається суб'єктами як ресурс для саморозвитку, насолода внутрішньою свободою і незалежністю, побутові зручності і психологічний комфорт. Завдяки особливій чутливості/«відчутному смислу» суб'єкт визначає для себе важливість, цінність смислу конструйованої практики та узгоджує по відношенню до себе мозаїку соціального світу з індивідуальними смислами та множиною уявлень про себе, посилюючи значення самотворення і самоздійснення в смисловій поліфонії практик. Конструювання соло-практик вказує на зміну дискурсів самотності, що стають індикатором смислової поліфонії практик, які конструюються відповідно до актуальних життєвих інтенцій особистості.

Ключові слова: самотність, самореферентна ідентичність, дискурсові конструкти, відчутний смисл.

Address for correspondence, e-mail : editpsychas@gmail.com
Copyright: © Olena Yatsyna

This is an Open Access journal, all articles are distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International (CC BY-NC-SA 4.0) License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>), allowing third parties to copy and redistribute the material in any medium or format and to remix, transform, and build upon the material, provided the original work is properly cited and states its license.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Міркуючи про сучасний цивілізаційний розвиток, звертаємо увагу на процеси, в яких соціальні норми втрачають/втратили свою безумовну актуальність та перестають/перестали бути релевантними. Зазначене має під собою низку причин, які актуалізують вплив глобальних суспільних трансформацій на конструювання смислової поліфонії практик, як це легітимується постмодерном. Своєрідною відповіддю на рефлексивне осмислення суспільних процесів стає мозаїчність практик «життєтворення», зокрема, і практик самотності. Феномен самотності пов'язуємо із тим, що змінені соціокультурні умови життєдіяльності активізують процес пошуку нового змісту, інших форм організації практик із акцентом на індивідуально-особистісних смислах. Виходимо із розуміння поняття «практика» як здатності змінювати соціальний світ, відтворений агентом (П. Бурд'є (Бурд'є, 2001)), реакції на організацію структури соціальної реальності (Р. Коннелл (Коннелл, 2015)), імперативу, манери поведінки (М. Фуко (Фуко, 2004)) та тлумачення дискурсу як соціальної практики, що бере участь у формуванні соціального світу, де «світ у собі» і «світ навколо себе» перетворюється на «світ для себе» (О. Кочубейник (Кочубейник, 2014)), реалізуючи у такий спосіб актуальні життєві інтенції суб'єктів взаємин в «особистісному життєтворенні» (Т. Титаренко (Титаренко, 2009)). Враховуючи зазначене,

вивчення практик самотності стає об'єктивною психологічною проблемою постмодерної соціальності та зумовлює актуальність розкриття їхньої теоретичної сутності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних західних (Мід М. (Мід, 1989), Р. Вейс, Вейс (1989), Рісман Д., Денней Р., (Рісман, Денней, 1950), С. Мустакас (Мустакас, 1975), Г. Салліван (Салліван, 1953), ін.) і вітчизняних (Л. Айвазян (Айвазян, 2012), Артамонова А. (Артамонова, 2008), Варава Л. (Варава, 2009), Корчагіна С. (Корчагіна, 2005), Н. Хамітов (Хамітов, 2016), А. Хараш (Хараш, 2014), ін.) дослідженнях самотності розробляються різні аспекти проблеми: переживання цього стану, причин виникнення, протікання, впливу на соціалізацію у суспільстві, відмінності та особливості різновидів самотності, тощо. Теоретичний аналіз джерел дозволяє вважати, що до виникнення самотності призводить незадоволення потреб самовираження і комунікації (Л. Айвазян (Айвазян, 2012)), що аспектами та особливостями, які відрізняють різновиди самотності, є значення даного явища для особистості та наслідки, до яких вони призводять (Н. Романова (Романова, 2006)). Відтак, вважається, що самотність може мати як негативне значення для розвитку особистості, так і позитивне. В цьому бачимо певну суперечливість, яка утруднює розуміння категорії, синонімічний ряд якої утворено з понять: ізольованість, усамітненість, самотність.

Неоднозначність розуміння поняття

визначена різними підходами у його вивченні (психоаналітичному, феноменологічному, екзистенціональному, соціологічному, інтеракціоністському, когнітивному, системному, міждисциплінарному), що й обумовлює його дискурсивність. Р. Попелюшко (Попелюшко, 2013) виокремлює дві точки зору на проблему самотності в сучасній психологічній літературі: перша визначає самотність як феномен, який, на відміну від об'єктивної ізольованості, відображає внутрішній розлад особистості людини, який сприймається нею, як неповноцінність своїх відносин зі світом, як «криза очікування», втрата надії і розчарування у будь-якій можливій перспективі; друга точка зору проголошує амбівалентне ставлення до самотності, де визнається трагічність самотності і підкреслюються можливості, які відкриває для становлення людини самотність, наприклад розмова із собою та розуміння власної унікальності і своєрідності.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Зважаючи на вищевикладені аспекти вивчення феномену «самотність», окремим питанням залишається смисл конструювання практик самотності, що пов'язуємо із змістом дискурсів, які продукують відповідну поведінку суб'єктів. Це актуалізує вивчення питання про дискурсотвірні особливості конструювання практик «соло».

Мета статті полягає у теоретичному аналізі практик «соло» й емпіричному з'ясуванні смислів їхнього практикування в умовах

постмодерної соціальності.

Наукове обґрунтування методології проведеного дослідження. Важливим аспектом проблемного поля дослідження, яке ґрунтується на постмодерністському принципі поліваріативності, є з'ясування сутності, особливостей та закономірностей конструювання і функціонування практик «соло», що дозволить окреслити зміст трансформаційних перетворень в соціальній реальності. Для вирішення поставленої мети використано теоретичні методи наукового дослідження: аналіз сучасного стану досліджуваної проблеми у соціальній психології. Для встановлення і характеристики контекстуальної обумовленості практик «соло» ми скористалися процедурою методу обґрунтованої теорії. Аналіз здійснювався на матеріалах, утворених із текстів розповідей (автонарративів), отриманих шляхом інтерв'ювання та із масиву текстових даних інтернет-джерел. Розроблена процедура дозволяє нам конкретизувати своєрідність дискурсотвірних особливостей практик «соло», метафорично означених Е. Кляйненбергом (Кляйненберг, 2018) як «життя соло», в яких самотність сприймається як адекватний спосіб існування в соціальній реальності.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. На переконання М. Бердяєва (Бердяєв, 1993, 1994), людина народжується, переживаючи свою самотність, що тотожно переживанню своєї особливості, своєї одиницності, неповторності, своєї не-

схожості ні з ким і ні з чим на світі. Вказуючи на неоднорідність самотності, автор зазначав, що вона переживається також і як «непорозумілість, як невірне відображення в іншому. «Я» має глибоку потребу бути вірно відображеним в іншому, отримати підтвердження і ствердження свого «Я» в іншому, бажає бути почутим і побаченим». З чого випливає, що самотність виникає з причини несприйняття суб'єкта таким, яким він себе сприймає, розуміє і означає. Філософ не оминає й того, що осмислення відбувається у міжособистісних взаєминах: «Велика надія людини на подолання самотності пов'язана з любов'ю і дружбою. Любов і є подолання самотності, вихід із себе в іншого. Відображення іншого в собі і себе в іншому». Отже, на думку автора, самотність – це екзистенціальна категорія.

Р. Ошо (Ошо, 2003, 2017) самотність розуміє як свободу, яку людині дає любов, але любов вільна. Шлюб, на його думку, вбиває любов. Тому що заради «розмноження», любов не потрібна. Любов – це гра. Вона цінна тільки тому, що дає самотність. Вона дає достатньо простору, щоби бути одному. «Якщо люди залежать одне від одного – це не близькість, це рабство, це неволя. Якщо вони не дають одне одному достатньо простору, щоби рости, вони – вороги, не закохані; вони руйнують одне одного... Це може бути просто страх самотності, тому вони чіпляються одне за одного. Але справжня любов здатна бути в самотності, в абсолютній самотності і з цієї самот-

ності зростає близькість».

Зазначене перегукується із розумінням самотності в інтерпретації Н. Хамітова (Хамітов, 2016), який вважає, що «тільки пройшовши самотність, людина стає особистістю, яка може зацікавити світ. Тільки так жінка набуває достоїнство жінки, а чоловік – достоїнство чоловіка. Тому що самотність – це вісь, що пронизує наше життя...людське життя є безкінечне руйнування самотності і заглиблення в неї». Автор запевняє у тому, що і дівчина, і юнак, і жінка, і чоловік – однаково очікують на любов як «абсолютне подолання самотності». Щоправда, розуміння останнього не виключає його прояву в сексуальних перверсіях, коли практика вільної любові стає практикою свободи сексуальних стосунків. Утворена на ґрунті цього теорія «склянки води» урівняла сексуальне до фізіологічного акту. Відтак, зростає «трагічна антиномія унікальності любові і буденності сексуального акту».

Отже, самотність стає предметом дискусій, заданих текстами соціальної реальності, культурними традиціями, нормативними приписами, імперативами часу. В дискурсі постмодерну це означає прагнення поєднати, взаємодоповнити уявлення багатьох людей, культур, бачень повсякденного життя як гри, перформансу, множинних у своїх інтерпретаціях, та інтертекстуальності.

У масовому дискурсі самотність пов'язують із руйнуванням взаємин у шлюбі, сім'ї та із нездатністю вибудувати стосунки. Тому вважається, що із початком стосунків, що ма-

ють перейти у шлюбно-сімейні практики партнерства та батьківства, закінчується і самотність. Втім, шлюб і сім'я не є кінцевою метою подолання самотності, в них особистість ризикує пережити розчарування, втратити смисл. На думку А. Менегетті (Менегетті, 2003) «незмінною вимогою є постійне, безперервне формування себе в будь-якій контекстуальній дії як відповідь на внутрішній поклик, що спонукає і пришвидшує виконати актуальну задачу». В ідеї «безперервного формування себе в будь-якій контекстуальній дії» міститься, як нам здається, пояснення причини самотності, пов'язаної із «невідчуттям» того «внутрішнього поклику» до відкритості, змін, іманентної рухливості, що імпліцитно містить у собі здатність розвиватися куди завгодно і конструювати будь-які конфігурації практик: з/без партнера. Попри існуючі стереотипи, де закріпилося уявлення про те, що жінки переймаються необхідністю бути «за мужем», продовжити рід, виконати своє жіноче покликання, сучасні освічені, самодостатні і незалежні жінки можуть знаходитись в «активному пошукові» такого ж незалежного, впевненого в собі чоловіка, який так само буде цінувати свободу і особистий простір.

Зважаючи на зазначене підкреслюємо, що мова йде про ідентичність, яка в умовах постнекласичної соціальності розглядається через розуміння суб'єкта як суб'єктивної позиції в межах дискурсивної структури. За таких умов важливо осмислювати численні зміни і створювати гнучке, здатне до перемін ди-

намічне утворення, яким, на наш погляд, є дискурсивна самореферентна ідентичність. За системною теорією Н. Лумана, принцип дії самореференції полягає у розрізненні і самоописі ідентичності з-поміж множини Інших, де ідентифікація себе відбувається через співвіднесеність із власною індивідуальністю. Відтак, процес самореференції ми розглядаємо через операції: самовизначення, самопізнання, самотворення, самовідтворення та самоздійснення, за допомогою яких відбувається розрізнення та описування ідентичності, де дискурс є комунікативним полем смислів, на фоні якого відбувається процес творення дискурсивної самореферентної ідентичності. Суттєво, що творячи самоопис, самореферентна ідентичність описує і смисл «соло» практики, в якій самоздійснюється.

Вибір самотності має різні причини: *«Немає бажання знову починати відносини. Від них дуже багато проблем, обов'язків, обмежень, рамок. Секс на вихідних і ніжності по вечорах не так тішать, як абсолютна свобода».* *«Усі мої гроші йдуть лише на мене, з'явилося багато вільного часу. Я став набагато самостійнішим, ніж коли жив з дівчиною. І можу дати собі раду у побуті. Хоча я б не відмовився, щоб вдома все зробилося само, але і за самотність доводиться платити».*

«Кожен має право вибирати бути вільним. Є вегетаріанці, є чайлдфрі. Мое обмеження не несе нікому шкоди, тому рідко засуджується будь-ким. Зазвичай з мене просто жартують друзі, щоб я нарешті знайшов».

собі дівчину, бо помру від відсутності сексу».

У даному фрагменті дискурсовірними (поняття вказує на виявлені мовні конструкції, які відтворюють змісти, співвідносні із смислами практик «соло»): *секс, свобода, вільний час, самотійність, самотність*. Межі розуміння їх як об'єктів дискурсу дозволяють поєднати тілесну насолоду, свободу бажань, самодостатність і незалежність, що можуть інтерпретуватися як індивідуальні цінності, які репрезентують практики «соло».

Отже, категорія «самотність» є наскрізною антропологічною категорією і означає, що людина здійснила саморефлексію: співвіднесла свої уявлення про те, як вона повинна жити, з тим, як живе. І вони не співпали..., та процес усвідомлення себе не завершився, а зупинився на рівні фіксації розриву між очікуваним і відчутим. *«Якщо ви думаєте, що 30 літня «барюшня», скаржачись на самотність і відсутність молодого чоловіка, за якого можна було би вийти заміж і створити сім'ю, лякається того, що вона сама? А ось і ні! Вона переживає, якщо заглибитись у підґрунтя, що вона не належить до групи правильних, нормальних молодих жінок, і це руйнує її розуміння себе і світу, в якому вона знаходиться. Вона відчуває себе такою, що не входить в ту групу, в якій не може відмовитись хотіти бути».*

Відтак, унормоване соціокультурними приписами життя жінки – дружини – матері мало би укріпити в ній впевненість у собі, натомість виникає відчуття «неправильності,

ненормальності» способу життя без чоловіка, невідповідності нормативним приписам гендерно маркерованої ролі жінки. Згодом, заміжня жінка може знову відчути самотність і пов'язати її з особистісною, професійною нереалізованістю, рутинною сімейного життя, подружньою зрадою, тощо.

Це вже мова про екзистенціальну самотність, що на думку Габриеля Гарсія Маркеса (Маркес, 2015), не може бути виключеною з життя, вона є однією із фундаментальних характеристик людського буття. Відтак, людина здійснює вибір/рішення і у такий спосіб фреймує (окреслює, ставить у рамки) своє «Я». Мінливість і непередбачливість життя, навіть за умови близьких стосунків, не можуть позбавити людину відчуттів екзистенціальної самотності. Маркес переконаний, що людина не є повністю автономне «Я», здатне обійтися без інших. Проте, вона не може і не повинна розчинюватися в інших. «Я» повинно залишатися самотнім на фоні соціального впливу. Людина не хоче бути тільки причиною чи наслідком соціальних чи фізичних законів – вона хоче вільно обирати і керувати собою. Таким чином, «людське життя у своєму внутрішньому змісті перетворюється на певну подорож по безкрайній пустелі, в якій ніде немає дорожніх знаків». За З. Бауманом (Бауман, 2009), образ пустелі – це «архетип і теплиця одвічної, первісної, незамуленої глибинної свободи, яка є нічим іншим, як відсутністю меж».

В контексті досліджуваної проблематики зазначене тлумачимо в тому сенсі, що у

виборі/прийнятті рішення суб'єкт вже не може бути впевнений у правильності імперативів, яких за тисячолітню історію виробила людська думка, через те, що в умовах іншої соціальності їх абсолютний смисл, швидше, сприймається як недолік, аніж достоїнство, швидше, заперечується, аніж підтримується.

В дискурсі самотності виокремлено категорію любов, яка відкриває одну людину для іншої і саму для себе. А. Хараш (Хараш, 2014) розглядає самотність справжнім благом, що дарує людині усвідомлення своєї особистості, реальності свого буття, що відкриває можливості любові. Розмірковуючи про наслідки сімейних комунікацій, А. Хараш зазначає: *«я звикаю до родичів, особливо близьких, з якими живу під одним дахом, як до самого себе; як і від самого себе, я не чекаю нічого нового: я, як говориться, знаю їх, як облуплених. Вони – мої двійники, моя подоба... У процесі сімейного спілкування очі і вуха відмиряють у мене за непотрібністю, і дороговказом у лабіринті родинних комунікацій стає раз і назавжди встановлений ритуал»*. І далі, *«якщо відкинути брехливі табу і традиційні сентименти з приводу сімейного вогнища, сімейне коло – далеко не найкраще місце для позбавлення від почуття самотності»*. Припускаємо, що поясненням може бути те, що подружжя/партнери стають передбачливими і вже нічим не хочуть дивувати одне одного. А відтак, немає свободи вибору і дій, тому що є правила, стереотипи, ролі, якими досягнуто домовленість про взаємодію.

Отже, самотність як спосіб людського існування, як унікальна особистісна сутність людини не піддається раціональному пізнанню, і єдиний спосіб осягнути її полягає в тому, щоби пережити і описати так, як вона відкривається в безпосередньому переживанні відчутного смислу. Ця «постмодерністська чутливість», як справедливо зазначає О. Кочубейник (Кочубейник, 2014) перетворюється на головний інструмент пізнання, який дозволяє виявити й зафіксувати різноманіття індивідуального життєвого досвіду й соціального світу, а тому усі процедури отримання й інтерпретації даних спрямовані на те, щоби «вхопити», як саме окрема особа через своє унікальне суб'єктивне розуміння навколишнього соціального світу транслює й формує інтерсуб'єктивні смисли».

Пропонуючи для позначення практик самотності конструкт «соло-практики», розглядаємо його як дискурсивну метонімію. Метонімічний перенос бачимо в тому, що ситуація самотності через називання її «соло» передає загальний смисл, основне мисленнєве навантаження практик. Відтак, у змісті поняття «соло-практики» експліковано імпліцитний смисл, який міститься у ньому та безпосередньо співвідноситься із сімейними практиками. В дискурсі «соло-практик» відтворюються думки про те, що за словами про самотність як свободу стоїть страх та біль через невдалий досвід стосунків, розлучення, подружню зраду. І щоби більше не переживати їх, одні обирають самотність, інші «лікують рани» у но-

вих стосунках, одні роблять вигляд, що нічого не сталося, інші використовують ситуацію у зручний для себе спосіб. Відтак, самотність переживається і в сім'ї і у шлюбі, і у парі із партнером, у статусі одруженого/заміжньої і холостяка чи «старої дівчи». Ті, хто так і не змогли утворити стосунки, вербалізують ситуацію у конструктах: «не склалося», «така моя доля», «нормальних чоловіків ще цуцнями розібрали», «не знайшов такої, якої хотів», «самому/самій у цьому світі легше прожити», тощо.

Соціологи стверджують, що самотність є наслідком пізніх стосунків, які можуть бути детерміновані різними причинами: відтермінування для того, щоби насолодитися життям, побачити світ, відкрити для себе нові відчуття, експериментувати, щоби побудувати кар'єру, заробити гроші, тощо. Втім поряд із цим існує і свідомий вибір самотності: «відмова від життя в парі завжди приносить приховану користь, де важливою стає незалежність».

Текстові повідомлення на форумах і чатах відтворюють дискурс свідомого вибору самотності: «**Я пішла від другого чоловіка з твердим переконанням, що більше ніколи не вийду заміж. З тих пір минуло 15 років. За цей час діти вирости, склалася кар'єра. У мене вкрай насичене життя. Непросте. Але в ньому немає жодних ознак рутини. Мені комфортно. Я ніколи не пошкодувала, що пішла від чоловіка, який не визнавав моєї свободи, мені ніколи не хотілося жалітися, як важко влаш-**

товувати життя з двома дітьми... Для мене важливо мати незалежність ...».

*«Я ніколи не була у шлюбі, хоча все життя мені здавалося, що головне **призначення жінки** – дім, сім'я, діти...Я звикла бути сама. Мені комфортно з собою...моєму партнерові буде нелегко: я звикла бути одна, люблю все робити і вирішувати сама. Але я готова до компромісів».*

Звертаємо увагу, що текстову частину наповнюють форми особового займенника *я* та асертиви-твердження, які репрезентують факти життя в соло-практиках: *склалася кар'єра, насичене життя, немає жодних ознак рутини, мені комфортно*.

Як альтернативу самотності розглядають монопрактики батьківства, які є заздалегідь спланованими, щоби в старості «було кому подати склянку води». Н. Хамітов (Хамітов, 2016) бачить в них «привид чоловіка, матеріалізований у дитині» і стверджує, що «самотність матері-одиначки наповнена стражданням-прикутістю до дитини. І одночасно вона шукає в дитині кінцевий смисл і подолання самотності. Їй хочеться утворити з дитиною самодостатній світ. Але почуття самодостатності постійно вислизає від неї. Матері-одиначка завжди свідомо чи несвідомо прагне отримати чоловіка», тому що це, вважає філософ, – зніме з неї сором незаміжжя.

Не поділяючи цієї позиції, наголошуємо на іншому розумінні вибору «соло»-практик. В умовах сучасних реалій жінка, що вирішила народити, цілком усвідомлює свій

вибір і відповідальність за дитину. З нею вона розуміє, що щаслива, є кого любити, віддавати своє тепло, турботу та отримувати ще більше любові від малюка. А ймовірність бачити по-руч із собою чоловіка, швидше для того, щоби відчувати себе бажаною жінкою. З іншого боку, коли жінка бачить біля себе чоловіка, що по-батьківськи ставиться до її дитини/дітей, це надає ресурсності їхнім стосункам як пари.

Дискурсивно означена і самотність удвох, що виникає через буденність шлюбу, монотонність стосунків між подружжям та відсутність почуття любові, поваги. У таких ситуаціях хтось із пари повстає проти раціонального життя і шукає нових відчуттів, гри і карнавалу зі своїм партнером/партнеркою, щоби оновити стосунки, порятувати шлюб, або втікає від сірості повсякденності до іншого/іншої, викликаних сексуальною самотністю, відсутністю еротичності стосунків.

Н. Хамітов (Хамітов, 2016) такі ситуації розглядає у конструктах «еротична і сексуальна зрада». «Чиста сексуальна зрада, коли чоловік отримує від коханки те, що соромиться запропонувати дружині, а дружина не може чи соромиться порозуміти його, і чисто еротична зрада, коли дружина, сексуально і господарсько віддана чоловіку з дітьми, має іншого чоловіка для більш багатого духовного спілкування». Отже, еротична зрада розуміється як така, що існує між подружжям/партнерами із самого початку стосунків, позначається на їхній відчуженості одне від одного, яку не

зближують ані спільно народжені діти, ані матеріальні статки. «Сила духу і краса душі кожного з них будуть виражатися у тому, наскільки випадкова зрада кожного з них стане усвідомленою і, нарешті, приведе до розриву, що утворить нову, більш чисту еротичну самотність і еротичну єдність», – розмірковує філософ. З цього припускаємо, що відсутність взаємопроникності між сексом і еротикою продукують самотність у шлюбі/партнерстві.

Про досвід, коли *«і після поганого врожаю потрібно засівати»*, засвідчують пости: *«Декілька місяців як розлучилася з чоловіком, з яким планувала мати сім'ю і дітей. Мені 30, а у мене нічого нема. Є тільки панічний страх самотності. Тепер розрив сприймається не так, як раніше. Більше нема компанії друзів, тому що всі мають сім'ї, я більше не можу так легко заводити нові стосунки...»*.

«У моїй самотності не було самотності. Я була наповнена. Я не страждала від відсутності іншого у моєму житті, я не сумувала за нездійсненою мрією. Я діяла! Самотність – час, присвячений собі і своєму життю, своїй сім'ї, своїй дитині, вона діяльна і наповнена відкриттями, вона радісна, вона натхненна... моя самотність не робить мене нещасливою жертвою долі. Вона збагатила досвідом і новими знайомствами, окрилила і зробила сміливішою і щасливішою.... А ще в цей період я порозуміла, що від мого особистого вибору залежить, чи буду я відчувати гіркоту і ізоляцію, чи буду насолоджуватися

свободою і радити, не озираючись на схвалення сім'ї чи друзів». У цьому контексті доцільно процитувати Е. Кляйненберга (Кляйненберг, 2018), який зазначає, що відчуття самотності залежить від якості, а не кількості соціальних контактів: «Тут важливий не той факт, що людина живе одна, важливо чи вона відчуває себе самотньою».

Вочевидь, різність наведених фрагментів не тільки змістова, а й у тональностях життя для себе. Вибір соло-практик як стилю життя може мати різні причини. Е. Кляйненберг (Кляйненберг, 2018) пов'язує їх із вибором на користь егоїзму, де самотність розуміється як певний період життя, призначений для себе, позаяк «таке життя відповідає ключовим цінностям сучасності – індивідуальній свободі, особистому контролю і прагненню до самореалізації....Самотнє життя дає можливість робити те, що ми хочемо, коли ми цього хочемо і на умовах, які ми самі встановлюємо».

Така життєва позиція не має нічого спільного із традиційними практиками шлюбу, сім'ї, батьківства. Між тим, ми вже описували практики гостьового шлюбу, що, як нам здається, можуть розглядатися і в контексті соло-практик, позаяк поведінка пари приховує імпліцитний смисл – зручність. Зручно організувати побут так, як подобається самому/самій, зручно, коли тебе не контролюють і ти, як вільна людина, розподіляєш свій час, так, як тобі подобається, зручно після роботи переїхати до друзів/подругам, а не бігти додому, зручно, бо не потрібно нічого відмову-

вати у своє виправдання і не чути по відношенню до себе імперативні вимоги. Категорію «зручність» можна по-різному читати: хтось у цьому може спостерігати небажання нести відповідальність за організацію побуту, інфантильність, а хтось бачить те, що кожна зустріч подружжя перетворюються у романтичні вечори та отримання сексуальної розрядки, зустрічі залишаються пристрасними, цікавими і бажаними. Завжди є відчуття свята, задоволення і очікування наступної зустрічі. А тим часом, можна зосередитись на тому, що важливо для кожного з пари: займатися професійним вдосконаленням чи творчістю, чи реалізацією інших планів. Отже, подружжя/партнери обирають такий спосіб життя, що дозволяє їм жити нарізно, і у такий спосіб забезпечується особистий простір та психологічний комфорт як умови для саморозвитку кожного.

Реальністю повсякденності стають так звані «дамські анклав», що конструюються ніяк не на родинних чи сексуальних зв'язках, їх пов'язує самотність і розчарування. У жінок, що створюють «жіночі сім'ї», є економічний мотив – разом жити дешевше, та головна причина – потреба підтримки, розуміння, допомога у господарських питаннях та вихованні. Вони живуть, як подруги, дозволяють собі ходити на вечірки, але не бажають розлучатися із своєю незалежністю і свободою.

Висновки з даного дослідження. Таким чином, в умовах постмодерної соціальної свідомості смисл практикування «соло» виявляється свідомим вибором, що сприймається суб'єкта-

ми як ресурс для саморозвитку, насолода внутрішньою свободою і незалежністю, побутові зручності і психологічний комфорт. Завдяки особливій чутливості/«відчутному смислу» суб'єкт визначає для себе важливість, цінність смислу конструйованої практики. На наш погляд, у дискурсивному полі смислів суб'єкт, узгоджує по відношенню до себе мозаїку соціального світу з індивідуальними смислами та множиною уявлень про себе. І хоча за своїм змістом все це нагадує колаж, втім він, на наш погляд, тільки підсилює значення самотворення і самоздійснення в смисловій поліфонії практик. Кожна людина створює власний дизайн свого життя, і конструювання соло-практик вказує на зміну дискурсів самотності, що стають індикатором смислової поліфонії практик, які конструюються відповідно до актуальних життєвих інтенцій особистості. **Перспективу подальших розвідок у даному напрямі** вбачаємо у тому, щоби дослідити гендерний аспект «соло»-практик.

References :

- Bauman, Z. (2009) *Tekuchaya sovremennost* [Flowing Modernity] . Moscow: Myisl. [in Russian]
- Berdyayev, N. (1993) *Ya i mir ob'ektov. Opyit filosofii* [I and the world of objects. Philosophy Experience]. Moscow: Myisl. [in Russian]
- Klyaynenberg, E. (2018) *Zhizn solo: Novaya sotsialnaya realnost*. [Life Solo: A New Social Reality]. Moscow. [in Russian]
- Kochubeynik, O. (2013). Performans yak instrument lokalnih identichnostey [Performance as an instrument of local identities] *Naukoviy chasopis NPU ImenI M. P. Dragomanova. Seriya 12 : PsihologIchnI nauki.* 42, 68 - 74. [in Ukrainian]
- Markes, G. (2015). *Sto rokiv samotnosti.* [One hundred years of solitude]. [in Ukrainian]
- Menegetti, A. (2003). *Sistema i lichnost* [System and personality]. Moscow. [in Russian]
- Osho (2017). *Lyubov, svoboda, samo-butnIst. Nove bachennya stosunkIv.* [Love, freedom, self-alertness. A new vision for relationships]. [in Ukrainian]
- Popelyushko, R. (2013). *Samotnist – yak problema sotsializatsiyi osobistosti v suspilstvi* [Loneliness - as a problem of socialization of personality in society] // *Zbirnik naukovih prats Hmel'nitskogo Institutu sotsIalnih tehnologiy Universitetu «Ukrayina»*, 2 (8), 212–216. [in Ukrainian]
- HamItov, N. (2016). *IstorIya filsofiyi. Problema lyudini ta YiYi mezh. Vstup do filsofskoyi antropologiyi yak metaantropologiyi* [History of philosophy. The problem of man and his limits. Introduction to philosophical anthropology as metaanthropology]: navch. posib. zi slov. / N. HamItov, L. Garmash, S. Krilova ; pid red. d-ra filos. nauk, prof. N. Hamitova; NAN Ukrayini, Int filosofiyi im. G. S. Skovorodi, Nats. ped. un-t Im. M. P. Dragomanova. Kiyiv: KNT. [in Ukrainian]
- Harash, A. (2014). *Ya i moe odinochestvo* [Me and my loneliness]. *Zhurnal prakticheskogo psihologa.* 1: *Prakticheskaya psihologiya v litsah: Adolf Harash – psiholog i chelovek*, 101–103. [in Russian]

Olena Yatsyna

Doctor in Psychological Sciences, PhD in Pedagogical Science, Assistant Professor of the Department of Psychology, Uzhgorod State National University, Uzhgorod (Ukraine)

**“SOLO” PRACTICE AS A
CONSCIOUS CHOICE: THE
DISCOURSE CONTENT**

ABSTRACT

The theme of “solo” practices is chosen due to the fact that modern civilizational development evokes such processes due to which social norms are losing / lost their unconditional significance and are ceasing / ceased to be relevant. That is why global social transformations influence semantic polyphony of practices; and this fact is legitimized by postmodernism. A peculiar answer to an individual’s reflexive understanding of social processes is appearance of the mosaic of practices used in “personal life-making”, in particular, “solo” practices, when loneliness is perceived as an adequate way of being in postmodern society. The phenomenon of loneliness is considered in the context of changing social-cultural conditions that activate searches for new content, new forms of organization of practices with an emphasis on individual, personal meanings. Given what has been written, the study of loneliness practices becomes an objective psychological problem of postmodern society and determines the importance of their essence revelation.

The performed theoretical analysis allows us to distinguish two points of view on loneliness: the first one defines loneliness as a phenomenon

that reflects a person’s internal disorder; the other point of view proclaims an ambivalent attitude towards loneliness: loneliness is determined as a tragedy, but, at the same time, it opens new possibilities for a person.

The question is raised about the meaning of loneliness practices that is associated with the content of discourses, influencing agents’ corresponding behaviour.

The research problem area is based on the postmodern principle of multi-variance; the essence and the features of the loneliness practices are determined, which allows us to outline transformational changes in the social reality.

The article presents the qualitative analysis of the stories (auto-narratives) obtained by the interview method and the text data array obtained from Internet sources. The discourse-forming features of solo practices are determined.

The conclusion is made about a conscious choice of “solo” meaning, when “solo” practices are perceived by agents as a resource for self-development, enjoyment of internal freedom and independence, everyday and psychological comfort. Owing to his/her special sensitivity / “tangible meaning”, an agent determines for him/herself the importance of the constructed practice meaning and coordinates the social world mosaic in relation to him/herself with individual meanings and many representations of him/herself, reinforcing the importance of self-creation and self-realization in the semantic polyphony of practices. The constructed “solo” practices indicate changes in the discourse on loneliness, which

become an indicator of the semantic polyphony of practices so that the constructed practices correspond to actual life intentions of a person.

Keywords: loneliness, self-referential identity, discourse constructs, tangible meaning.

Яцина Елена Федоровна

Доктор психологических наук, кандидат педагогических наук, доцент, доцент кафедры психологии Государственного высшего учебного заведения «Ужгородский национальный университет», г. Ужгород (Украина)

ПРАКТИКА «СОЛО» КАК СОЗНАТЕЛЬНЫЙ ВЫБОР: ДИСКУРСИВНОЕ СОДЕРЖАНИЕ

АННОТАЦИЯ

Обращение к теме «соло» практик обусловлено тем, что современное цивилизационное развитие поднимает процессы, в которых социальные нормы теряют/потеряли свою безусловную актуальность и перестали/перестают быть релевантными. Это актуализирует влияние глобальных общественных трансформаций на конструирование смысловой полифонии практик, как это легитимируется постмодерном. Своеобразным ответом на рефлексивное осмысление общественных процессов становится мозаичность практик в «личностном житнетворении», в частности «соло» практик, в которых одиночество воспринимается как адекватный способ существования в условиях постмодерной социальности. Феномен одиночества рассматривается в контексте изменения социокультурных условий, которые активизируют процесс поиска

ка нового содержания, иных форм организации практик с акцентом на индивидуально-личностные смыслы. Учитывая написанное, изучение практик одиночества становится объективной психологической проблемой постмодерной социальности и обуславливает актуальность раскрытия их сущности.

Теоретический анализ источников позволяет выделить две точки зрения на проблему одиночества: первая определяет одиночество как феномен, который отображает внутреннее расстройство личности человека; другая точка зрения провозглашает амбивалентное отношение к одиночеству, где определяется трагизм одиночества и подчеркиваются возможности, которые открываются для становления личности.

Поднимается вопрос о смысле конструирования практик одиночества, которые связываются с содержанием дискурсов, где продуцируется соответствующее поведение субъектов.

Проблемное поле исследования основано на постмодернистском принципе поливариативности, где определяются сущность, особенности практикования одиночества, что позволяет очертить содержание трансформационных изменений социальной реальности.

Дан качественный анализ текстов рассказов (автонарративов), полученных способом интервью и массива текстовых данных интернет-источников. Определены дискурсообразующие особенности конструирования практик «соло».

Сделан вывод о сознательном выборе смысла практикования «соло», который воспринимается субъектами как ресурс для саморазвития, наслаждения внутренней свободой и независимостью, бытовые удобства и психологический комфорт. Благодаря особенной чувствительности/«ощутимого смысла» субъект определяет для себя важность, ценность смысла конструированной практики и согласует по отношению к себе мозаику социального мира с индивидуальными смыслами и множеством представлений о себе, усиливая значение самосоздания и самоосуществления в смысловой полифонии практик. Конструирование соло-практик указывает на изменение дискурсов одиночества, которые становятся индикатором смысловой полифонии практик и конструируются соответственно с актуальными жизненными интенциями личности.

Ключевые слова: одиночество, самореперентная идентичность, дискурсообразующие конструкты, осязаемый смысл.

Дата отримання статті: 01.12.2019

Дата рекомендації до друку: 22.12.2019

Дата оприлюднення: 28.12.2019